Talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Vastine talousvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta (HE 7/2024 vp)

Talousvaliokunta on 21.3.2024 pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä vastinetta ja lisälausuntoa asiassa HE 7/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muuttamisesta. Talousvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriötä ottamaan vastineessaan ja lisälausunnossaan kantaa talousvaliokunnan saamiin lausuntoihin, tuottamaan vaikutusarvion tilanteesta, jossa valmistustaparajoitus poistettaisiin lakiesityksestä sekä arvioimaan eri vaihtoehtojen vaikutuksia alkoholijuomien kulutukseen huomioiden, että käymisteitse valmistettavat juomasekoitukset ovat halvempia kuin tislatusta alkoholista valmistettavat juomasekoitukset.

Viitaten talousvaliokunnalle toimitettuihin lausuntoihin sosiaali- ja terveysministeriö (STM) toteaa seuraavaa:

Suurimmassa osassa talousvaliokunnalle toimitetuista lausunnoista katsottiin, että hallituksen esityksessä ehdotettu valmistustaparajoitus on syrjivä ja kohtelee perusteettomasti eri tavalla alkoholijuomia valmistavia tuottajia.

Ehdotettu muutos koskee lähtökohtaisesti oikeushenkilöitä ja niiden asemaa. Muutoksella voi olla välillisiä vaikutusta niiden luonnollisten henkilöiden oikeusasemaan, joiden elinkeinotoiminta perustuu alkoholijuomien valmistukseen, minkä vuoksi hallituksen esityksessä on arvioitu muutosta suhteessa perustuslain 6 §:ssä säädettyyn yhdenvertaisuuteen. Kuten hallituksen esityksessä on todettu, alkoholijuomien valmistustapa ei yleisesti ottaen vaikuta siihen, millaisia haittavaikutuksia alkoholista aiheutuu. Elinkeinonharjoittajien yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta on siis huomioitava, että muutoin kuin käymisteitse valmistettavat alkoholijuomat eivät olisi samanlaisessa asemassa kuin käymisteitse valmistetut, saman vahvuiset alkoholijuomat. Tämä asettaa eri tavalla alkoholijuomia valmistavat elinkeinonharjoittajat erilaiseen asemaan. Valmistustaparajoituksen taustalla vaikuttaa tarve suojella lapsia ja nuoria – erityisesti tyttöjä – alkoholin aiheuttamilta haitallisilta vaikutuksilta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain jälkiarvioinnin mukaan vuoden 2018 alkoholilain uudistuksen merkittävin nuorten alkoholinkäytön muutos koski kaupassa myytyjen alkoholijuomien valikoiman laajentumista. Vuoden 2018 alkoholilain muutoksen valmistustaparajoitteen poistaminen laista vapautti tislatusta alkoholista valmistettujen juomasekoitusten (joista käytetään esimerkiksi ESPAD-tutkimuksessa nimitystä long drink -juomat) myynnin päivittäistavarakaupoissa, kioskeilla ja huoltoasemilla.

THL:n vuoden 2018 alkoholilain uudistusta koskevassa jälkiarvioinnissa on kuvattu ESPAD-tutkimusta[1], jonka mukaan pojilla edellisellä juomiskerralla kulutetun alkoholin kokonaisannosmäärä laski hieman vuodesta 2015 vuoteen 2019 (4,7 annoksesta 4,5 annokseen), kun taas tytöillä se lisääntyi (3,9 annoksesta 4,1 annokseen), mutta nämä erot eivät tutkimuksen mukaan ole tilastollisesti merkitseviä. ESPAD-aineistosta voidaan laskea myös eri juomalajien käyttökertojen keskimääräinen lukumäärä vuosina 2015 ja 2019. Pojilla kunkin juomalajin keskimääräinen käyttökertojen lukumäärä pysyi lähes samana tai väheni hieman, mutta ei tilastollisesti merkitsevästi. Olut kuitenkin pysyi useimmin käytettynä alkoholijuomana. Tytöillä puolestaan long drink -juomien sekä väkevien juomien käyttökerrat lisääntyivät. Tutkimuksen mukaan long drink -juomien kulutus lisääntyi tytöillä melko paljon vuodesta 2015 vuoteen 2019, keskimäärin 0,4 annosta, ja se muodosti suurimman osan, 35 prosenttia, tyttöjen viimeisimmän käyttökerran kokonaismäärästä vuonna 2019. ESPAD-tutkimuksen tulokset osoittavat 15–16-vuotiaiden humalajuomisen vähentyneen tytöillä vuodesta 1995 ja pojilla vuodesta 1999 lähtien, mutta laskeva trendi kuitenkin pysähtyi vuosien 2015 ja 2019 välillä *ja kääntyi tytöillä nousuun*. Humalakertojen lukumäärä 12 viime kuukauden aikana muuttui eri tavoin alkoholia käyttävillä pojilla ja tytöillä vuosien 2015 ja 2019 välillä. Poikien humalakerroissa ei ollut tilastollisesti merkitsevää muutosta, ja vuonna 2019 humalakertoja oli keskimäärin 1,9 kertaa vuodessa (2,1 kertaa vuonna 2015). Tyttöjen humalakerrat sen sijaan *lisääntyivät selvästi*, ja vuonna 2019 niitä oli keskimäärin 2,7 (2,0 kertaa vuonna 2015). Kaikista alkoholia joskus käyttäneistä nuorista reilu puolet (52 %) raportoi humalajuomista vähintään kerran vuodessa, ja 11 prosentilla humalakertoja oli ollut kymmenen kertaa tai sitä useammin.[2] Näin ollen objektiivisella humalaindikaattorilla mitattuna alkoholilain uudistus yhdistyy nuorten humalajuomisen alenevan trendin pysähtymiseen. Juuri juomasekoitusten kulutukseen kohdistetuin ohjauskeinoin on onnistuttu vähentämään nuorten alkoholinkäyttöä. Vuonna 2008 Australiassa juomasekoituksille asetettiin erityinen vero, jonka jälkeen etenkin nuorten naisten alkoholihaitat vähenivät.[3]

THL:n alkoholilain uudistuksen jälkiarvioinnissa on kuvattu myös Nuorten terveystapatutkimusta (NTTT), joka osoittaa samankaltaisia tuloksia kuin ESPAD-tutkimus: vuosien 2017 ja 2019 välillä nuorten keskuudessa suosiotaan lisäsivät *vain* juomasekoitukset. Tytöillä viimeisimmän käyttökerran alkoholista 24 prosenttia oli juomasekoituksia vuonna 2017, kun vuonna 2019 osuus oli 37 prosenttia. Pojilla vastaavat osuudet olivat 19 ja 21 prosenttia.

Lakiesityksen valmistustaparajoituksella pyritään ehkäisemään alkoholin kulutuksen kasvua erityisesti tyttöjen keskuudessa tislatusta alkoholista valmistettujen juomasekoitusten saatavuutta rajoittamalla. Vuoden 2018 alkoholilain uudistuksen jälkeen nuorten humalajuomisen laskeva trendi pysähtyi ja tytöillä oli viitteitä humalakulutuksen sekä kerralla juotujen annosmäärien lisääntymisestä vuosien 2015 ja 2019 välillä. Muutosta on selitetty erityisesti tyttöjen juomasekoitusten käytön lisääntymisellä. Lakiuudistus paransi juomasekoitusten saatavuutta, kun elintarvikeliikkeissä myytävien alkoholijuomien enimmäisvahvuutta nostettiin 4,7 prosentista 5,5 prosenttiin ja tislatusta alkoholista valmistetut juomasekoitukset tulivat kauppoihin. Lakiuudistus lisäsi siis erityisesti tislatusta alkoholista valmistettujen juomasekoitusten saatavuutta. Syy-seurausyhteyttä tislattua alkoholia sisältävien juomasekoitusten saatavuuden lisääntymiselle sekä tyttöjen alkoholinkäytön lisääntymiselle ei ole kuitenkaan esitetty.

---

[1] ESPAD-tutkimus on neljän vuoden välein toteutettava nuorten päihteiden käyttöä käsittelevä eurooppalainen koululaistutkimus (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD).
[2] Härkönen Janne, Raitasalo Kirsimarja, Lintonen Tomi ja Mäkelä Pia: Mitä tapahtui nuorten alkoholinkäytölle ja eri juomalajien kulutukselle vuoden 2018 lakiuudistuksen jälkeen? Yhteiskuntapolitiikka 86 (2021):3, s. 254-255. Verkossa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142703/YP2103_H%C3%A4rk%C3%B6nenym.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
[3] Gale ym. 2015.

Lausuntopalautteessa tuotiin esille, ettei hallituksen esityksessä oltu arvioitu, voitaisiinko tyttöjä suojella alkoholihaitoilta ehdotettua lievemmillä toimenpiteillä. Maailman terveysjärjestö WHO:n kolme keskeisintä suositusta alkoholihaittojen vähentämiseksi ovat alkoholijuomien saatavuuden rajoittaminen, hintasäätely ja alkoholimainonnan rajoittaminen.[4] Tutkimusnäytön perusteella alkoholihaittojen ehkäisyssä on kustannusvaikuttavinta käyttää yleisiä, koko väestöön kohdistuvia toimenpiteitä, joilla rajoitetaan alkoholijuomien fyysistä tai taloudellista saatavuutta.[5] Vaihtoehtona valmistustaparajoitukselle voisi olla esimerkiksi hintasääntely, sillä alkoholin hinnalla voidaan tehokkaasti vaikuttaa kulutukseen. WHO:n suositusten mukaisesti alkoholihaittoja voidaan kuitenkin parhaiten ehkäistä ja vähentää soveltamalla kaikkia edellä kuvattua kolmea keinoa yhdessä (saatavuuden rajoittaminen, hintasääntely ja alkoholimainonnan rajoittaminen).

Esityksen suhde EU:n tavaroiden vapaata liikkuvuutta koskevaan sääntelyyn

Talousvaliokunnan saaman lausuntopalautteen perusteella kaikki EU-oikeuden asiantuntijatkaan eivät ole täysin yksimielisiä siitä, tulisiko hallituksen esityksessä ehdotettua muutosta arvioida SEUT 37 artiklan vai SEUT 34 ja 36 artiklan nojalla. Toisaalta, kaikki asiantuntijat vaikuttavat lausuntopalatteen perusteella katsovan, että mikäli ehdotettua muutosta arvioitaisiin SEUT 34 artiklan valossa, voitaisiin sen hallituksen esityksessä kuvattujen perusteluiden valossa arvioida olevan ongelmallinen – eikä asiantuntijoiden näkemyksen mukaan esityksessä ole kyetty kuvaamaan valmistustaparajoitukselle SEUT 36 artiklassa tarkoitettujen rajoituksen oikeutusperusteiden olemassaoloa riittävällä tavalla.

Osa EU-oikeuden asiantuntijoista totesi lausunnoissaan, että ehdotetussa alkoholilain muutoksessa on kyse merkittävästä jakelukanavan laajennuksesta, eikä esitys sen vuoksi olisi kilpailuneutraali. Lausunnossa tuotiin esille, että hallituksen esityksessä ei ole kuvattu valmistustaparajoituksen oikeasuhtaisuutta riittävällä tavalla.

Kuten hallituksen esityksessä on kuvattu, esitys mahdollistaisi nykyisin Alkon 373 myymälässä myytävien 5,6–8,0 prosenttisten käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien vähittäismyynnin myös vähittäismyyntiluvan haltijoille, joita on yhteensä noin 6 300. Tältä osin voitaneen puhua merkittävästä jakelukanavan laajennuksesta, joka ei koskisi esityksen mukaan vastaavan vahvuisia tislatusta alkoholista valmistettuja juomasekoituksia. On totta, että esitys laajentaisi käymisteitse valmistettujen 5,6–8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien juomien jakelukanavaa pitäen samalla nykyisellään saman vahvuisten, tislatusta alkoholista valmistettujen juomien jakelukanavan. Kuten hallituksen esityksen sivulla 17 on todettu, samalla kun ehdotettu muutos todennäköisesti lisäisi käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien myyntiä ja edistäisi kilpailua tältä osin, saattaa se osin tapahtua muulla tavoin valmistettujen alkoholijuomien kustannuksella. Tämä tarkoittaa, että samalla kun käymisteitse valmistettujen 5,6–8,0 prosenttia etyylialkoholia sisältävien juomien myynti lisääntyisi, voisi muulla tavoin valmistettujen, samaa vahvuutta olevien juomien myynti laskea. Lisäksi pitkällä aikavälillä ehdotettu muutos voi vaikuttaa kuluttajien osto- ja kulutuskäyttäytymiseen siten, että kuluttajat myös jatkossa suosisivat kyseisen vahvuisia käymisteitse valmistettuja alkoholijuomia muulla tavoin valmistettujen alkoholijuomien kustannuksella. Tämän vuoksi olisi mahdollista, että vaikka Suomessa jossain vaiheessa mahdollistettaisiin myös 5,5–8,0 prosenttia alkoholia sisältävien juomasekoitusten luvanvarainen

[4] WHO. Alcohol. Verkossa: https://www.who.int/health-topics/alcohol#tab=tab_3. Kts. myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Alkoholipoliittiset menetelmät. Verkossa: https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholipolitiikka/alkoholipoliittiset-menetelmat.
[5] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Alkoholipoliittiset menetelmät. Verkossa: https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholipolitiikka/alkoholipoliittiset-menetelmat.

vähittäismyynti, voisi kuluttajien osto- ja kulutuskäyttäytyminen olla jo muovautunut sillä tavoin, että kuluttajat suosivat tällöinkin käymisteitse valmistettuja kyseisen vahvuisia alkoholijuomia.

Hallituksen esityksessä on pyritty kuvaamaan valmistustaparajoitusta EU-oikeuden suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta tuomalla esiin, että valmistustaparajoituksella pyritään suojaamaan nuoria, erityisesti tyttöjä, alkoholin haitallisilta terveysvaikutuksilta. Sisämarkkinaoikeuden lähtökohtana on tavaroiden, palveluiden, henkilöiden ja pääoman vapaa liikkuvuus. Näihin perusvapauksiin voidaan säätää poikkeuksia esimerkiksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden takaamiseksi (mm. SEUT 36 artikla). Komission tiedonannon mukaan[6] SEUT-sopimuksen 34 ja 35 artiklan piiriin kuuluvat kaiken tyyppisten tavaroiden ja tuotteiden tuonti ja vienti. Soveltamisoppaan mukaisesti SEUT-sopimuksen 34 artiklan soveltamisala rajoittuu jäsenvaltioiden välisen kaupan esteisiin. Sen vuoksi jonkin tapauksen arvioiminen tämän määräyksen nojalla *edellyttää rajat ylittävää ulottuvuutta*. Puhtaasti kansalliset toimenpiteet, jotka vaikuttavat vain kotimaisiin tavaroihin, eivät kuulu SEUT-sopimuksen 34–36 artiklan soveltamisalaan. Jotta toimenpide täyttäisi rajat ylittävyyttä koskevan vaatimuksen, riittää, että se voi joko välillisesti tai mahdollisesti haitata EU:n sisäistä kauppaa. Toisin kuin talousvaliokunnan kuulemisessa todettiin, soveltamisoppaan mukaan perussopimuksen määräyksissä vaadittu rajat ylittävä ulottuvuus ei periaatteessa estä jäsenvaltioita kohtelemasta kotimaisia tuotteitaan epäedullisemmin kuin tuontituotteita (”käänteinen syrjintä”).[7] Kuten hallituksen esityksessä on kuvattu, Alkon tislatusta alkoholista valmistettujen juomasekoitusten valikoima sisältää pääosin kotimaisia tuotteita, eikä ehdotetun sääntelyn voida näin ollen katsoa rajoittavan jäsenvaltioiden välistä tavaroiden ja tuotteiden tuontia ja vientiä suosimalla kotimaisia toimijoita muiden jäsenvaltioiden toimijoiden kustannuksella.

Joka tapauksessa, palveluiden vapaata liikkuvuutta koskien voidaan soveltaa niin sanottua Gebhard-testiä, jonka mukaan arvioinnissa tulee kiinnittää huomioita siihen, onko kansallinen toimenpide 1) syrjivä, 2) perusteltavissa yleiseen etuun liittyvillä pakottavilla syillä, 3) soveltuva ja tehokas ja 4) oikeasuhtainen.

Nyt ehdotettua valmistustaparajoitusta ei voida pitää syrjivänä siten, että se asettaisi eri jäsenvaltioiden toimijat keskenään erilaiseen asemaan, sillä sekä kotimaisia että muiden jäsenvaltioiden toimijoita kohdeltaisiin lainsäädännön osalta samalla tavalla. Kuten hallituksen esityksessä on kuvattu, Alkon valikoimassa 5,6–8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät käymisteitse valmistetut juomat ovat suurelta osin ulkomaisia tuotteita, kun taas saman vahvuisista tislatusta alkoholista valmistetut juomasekoitukset ovat pääosin kotimaisia tuotteita. Kuten perustamissopimuksen soveltamisoppaasta käy ilmi, perussopimuksen määräyksissä vaadittu rajat ylittävä ulottuvuus ei periaatteessa estä jäsenvaltioita kohtelemasta kotimaisia tuotteitaan epäedullisemmin kuin tuontituotteita (”käänteinen syrjintä”). Toisaalta ehdotettu muutos asettaisi eri tavalla alkoholijuomia valmistavat toimijat keskenään erilaiseen asemaan ja ehdotettua muutosta voitaisiin siltä osin pitää syrjivänä, ellei toimenpide ole riittävällä tavalla perusteltavissa yleiseen etuun liittyvillä pakottavilla syillä, ellei se ole soveltuva ja tehokas tässä tarkoituksessa ja ellei toimenpidettä voitaisi pitää oikeasuhtaisena.

Valmistustaparajoituksen taustalla vaikuttaa tavoite suojella nuoria, erityisesti tyttöjä, alkoholin käytön haitallisilta terveysvaikutuksilta. Suojelun tarve perustuu THL:n tekemään alkoholilain uudistuksen jälkiarviointiin, jossa kuvatun nuorten terveystapatutkimuksen (NTTT) mukaan vuosien 2017 ja 2019 välillä nuorten keskuudessa suosiotaan lisäsivät vain juomasekoitukset. Jälkiarvioinnin mukaan nuorten raitistumiskehitys voimistui alkoholilain muutosta edeltävällä kuuden vuoden ajanjaksolla (2011–2017), mutta kehitys pysähtyi vuosien 2017 ja 2019 välillä. Vuonna 2021 raittiiden nuorten osuus lisääntyi jälleen. Vastaavasti nuorten kerralla juomat alkoholimäärät lisääntyivät erityisesti tytöillä lakimuutoksen jälkeen. Tämä selittyy jälkiarvioinnin mukaan

[6] Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 34–36 artiklan soveltamisopas (2021/C 100/03). Verkossa: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XC0323(03)&from=EN.
[7] Kts. myös asia 78/70, Deutsche Grammophon v. Metro, ECLI:EU:C:1971:59.

todennäköisesti sillä, että tytöillä juomasekoitusten kulutus lisääntyi. Kuten edellä on todettu, WHO:n mukaan alkoholihaittojen vähentämiseen tehokkaimmat keinot ovat alkoholijuomien saatavuuden rajoittaminen, hintasäätely ja alkoholimainonnan rajoittaminen. Tältä osin esitykseen sisältyvää valmistustaparajoitusta voidaan pitää yleisen edun näkökulmasta tarpeellisena ja nuorten, erityisesti tyttöjen suojelemiseen myös soveltuvana, tehokkaana ja oikeasuhtaisena toimenpiteenä.

Vaikutusten arviointi yhdessä muiden hallitusohjelmaan sisältyvien alkoholilain muutosten kanssa

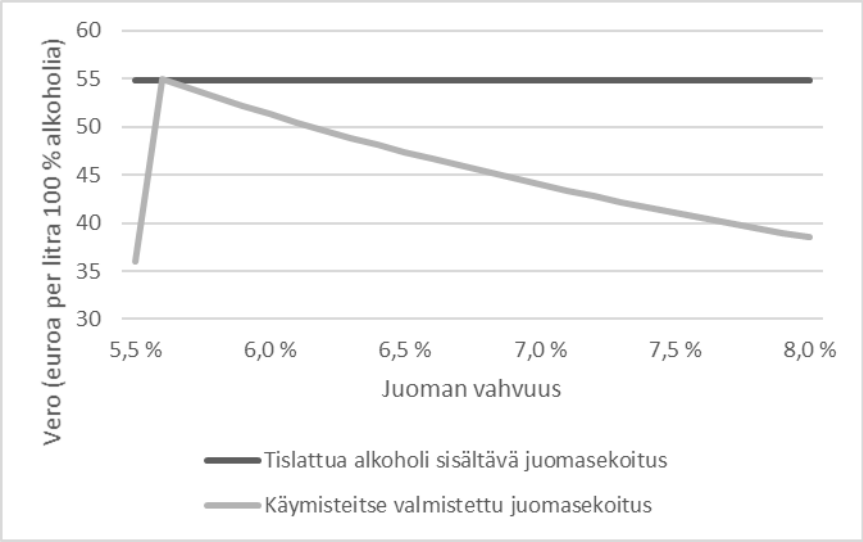
Useissa talousvaliokunnan vastaanottamissa lausunnoissa tuotiin esille, että esityksen vaikutuksia tulisi arvioida yhdessä muiden hallitusohjelmaan sisältyvien alkoholilainsäädännön muutostavoitteiden kanssa. Nyt ehdotetun muutoksen vaikutusten arvioinnissa on tuotu esille, että yhteisvaikutukset muiden hallitusohjelmaan kirjattujen alkoholilainmuutosten kanssa voivat olla mittavia. Yhteisvaikutuksia on kuitenkin tässä vaiheessa hyvin haastavaa arvioida, sillä muiden hallitusohjelmaan sisältyvien alkoholilainsäädäntöön suunniteltujen muutosten osalta ei ole vielä varmuutta siitä, miten ja minkä sisältöisinä uudistukset toteutettaisiin ja missä laajuudessa ne muuttaisivat nykyistä alkoholilainsäädäntöä. Mahdollisissa tulevissa alkoholilainsäädännön muutoksia koskevissa hallituksen esityksissä tullaan kuitenkin arvioimaan ehdotetun muutoksen vaikutuksia myös suhteessa jo toteutettuihin alkoholilainsäädännön muutoksiin.

Juomasekoitusten verotus, hinta sekä näiden vaikutus nuorten alkoholin kulutukseen ja alkoholin kulutukseen yhteiskunnassa

Eduskunnalle annetussa lakiesityksessä esitetään, että vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä muutettaisiin sallimalla luvanvaraiseen vähittäismyyntiin enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien lisäksi myös enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät käymisteitse valmistetut alkoholijuomat. Talousvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä kommentoimaan lakiesityksen vaikutustenarviointia erityisesti ottamalla huomioon käymisteitse valmistettujen juomasekoitusten matalamman verotuksen suhteessa tislattua alkoholia sisältäviin juomasekoituksiin.

Yli 5,5 prosenttiset juomasekoitukset ovat nykyisin melko pieni tuoteryhmä myynniltään. Valviran jakelutiet tilaston mukaan kyseisen tuoteryhmän myynti oli vuonna 2022 noin 126 00 litraa 100 % alkoholia (0,3 % alkoholin myynnistä yhteensä). Sosiaali- ja terveysministeriön Alkolta saamien tietojen mukaan juomasekoitukset muodostavat nykyisin noin viidesosan kaikesta 5,6–8,0 prosenttisten alkoholijuomien myynnistä Alkossa.

5,6–8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä käymisteitse valmistettuja juomasekoituksia verotetaan viinit ja muut käymisteitse valmistetut alkoholijuomat -tuoteryhmän mukaisesti. Alkoholijuomaveron suuruus on 308 senttiä litralta valmista alkoholijuomaa. Tislattua alkoholia sisältäviä juomasekoituksia verotetaan etyylialkoholi tuoteryhmän mukaisesti eli alkoholiveron suuruus on 54,80 senttiä senttilitralta etyylialkoholia kohden. Valmistustavasta riippuen juomasekoituksia verotetaan siis eri tavoin ja saman vahvuisista juomasekoituksista käymisteitse valmistetun juomasekoituksen verotus on pääosin kevyempää kuin tislattua alkoholia sisältävän juomasekoituksen (kts. kuvio alla).

Käytännössä käymisteitse valmistetut juomasekoitukset kilpailisivat lakiesityksen myötä esimerkiksi päivittäistavarakauppojen hyllyillä muiden samanvahvuisten käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien kanssa tai enintään 5,5 prosenttia tislattua alkoholia sisältävien juomasekoituisten kanssa. Vahvimman luvanvaraisessa vähittäismyynnissä myytävän (5,5 %) tislattua alkoholia sisältävän 0,33 l juomasekoituspakkauksen alkoholivero on 0,99 euroa kun taas vähittäismyyntiin vapautettavan 5,6–8,0 prosenttisen käymisteitse valmistetun 0,33 l juomasekoituspakkauksen alkoholivero on 1,02 euroa. Vaikka käymisteitse valmistetun juomasekoituksen verotus suhteessa sen sisältävään alkoholiin on kevyempää, ei kaupan hyllyllä saman kokoinen yli 5,5 prosenttia käymisteitse valmistettua alkoholia sisältävä juomasekoituspakkaus olisi valmiina juomana kevyemmin verotettu kuin korkeintaan 5,5 prosenttia tislattua alkoholia sisältävä juomasekoitus. Vaikka käymisteitse valmistetun juomasekoituksen pääosin edullisempi verotus suhteessa juoman sisältävään alkoholiin ohjaisi joidenkin kuluttajien valintaa kyseisiin alkoholijuomiin, ei tällä hallituksen esityksellä voida kuitenkaan nähdä olevan vaikutusta tämänkaltaiseen käyttäytymiseen, sillä lakiesityksellä ei esitetä muutettavan alkoholi- ja alkoholijuomaveroa.

Jos arvioidaan esityksen myötä kauppoihin vapautettavien käymisteitse valmistettujen juomasekoitusten kilpailua suhteessa Alkossa myytäviin saman vahvuisiin tislattua alkoholia sisältäviin juomasekoituksiin, käymisteitse valmistettujen juomasekoitusten edullisempi verotus voi ohjata kulutusta jossain määrin näihin juomiin. Lakiesityksen myötä lisääntyvä käymisteitse valmistettujen juomasekoitustensaatavuus, on kuitenkin huomattavasti merkittävämpi kulutusta ohjaava tekijä. Kaiken kaikkiaan voidaan arvioida, että lakiesityksen myötä lisääntyvä saatavuus on ylivoimaisesti merkittävin tekijä arvioitaessa lakiesityksen vaikutuksia erilaisten juomaryhmien kulutukseen tai alkoholin kulutukseen yhteiskuntatasolla.

Hartwall on omassa lausunnossaan talousvaliokunnalle esittänyt, että valmistustaparajoitus potentiaalisesti lisäisi nuorten alkoholinkäyttöä, sillä nuoret suosivat edullisia alkoholijuomia ja käymisteitse valmistetut juomasekoitukset ovat edullisempia kuin tislattua alkoholia sisältävät juomasekoitukset. Myös Panimoliitto on nostanut lausunnossaan esille, että nuoret saattavat suosia jo nykyisin käymisteitse valmistettuja alkoholijuomia etyylialkoholipohjaisten alkoholijuomien sijaan ensin mainittujen edullisemman hinnan vuoksi. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää epätodennäköisenä, että lakiesityksen valmistustaparajoitus kasvattaisi nuorten alkoholin käyttöä lausunnoissa kuvatuista syistä. Mikäli nuoret tosiasiallisesti suosivat käymisteitse valmistettuja alkoholijuomia, voisivat he ostaa kyseisiä juomia luvanvaraisesta vähittäismyynnistä, vaikka lakiesityksestä poistettaisiin valmistustaparajoitus. Lakiesityksen vaikutus käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien sääntelyyn ja tätä kautta saatavuuteen on yhtä suuri, on lakiesityksessä mukana valmistustaparajoi-

tus tai ei. Kuitenkin mikäli lakiesityksen myötä kauppoihin tulee myyntiin merkittävä määrä käymisteitse valmistettuja juomasekoituksia voi valmistustaparajoituksen mahdollinen nuorten ja erityisesti tyttöjen alkoholinkulutusta ja alkoholihaittoja ehkäisevä vaikutus jäädä vähäiseksi, sillä valmistustaparajoituksella ei näin pystyttäisi vaikuttamaan merkittävästi juomasekoitusten saatavuuteen.

Lakiesityksen vaikutukset, mikäli valmistustaparajoitus poistettaisiin esityksestä

Sosiaali- ja terveysministeriö on toimittanut talousvaliokunnalle 18.3.2024 arvion siitä, millainen alkoholin kulutuksen kasvu olisi, jos hallituksen esitystä muutettaisiin siten, että luvanvaraiseen vähittäismyyntiin sallittaisiin kaikki enintään 8,0 prosenttiset etyylialkoholia sisältävät alkoholijuomat. TaV on pyytänyt STM:tä täydentämään arviota ministeriön vastineessa arvioimalla kyseisen vaihtoehdon vaikutuksia laajemmin kuin ainoastaan alkoholin kulutuksen kautta. STM on 18.3. TaV:lle toimittamassaan lisälausunnossa arvioinut, että valmistustaparajoituksen poisto lakiesityksestä kasvattaa alkoholin tilastoitua kulutusta vähäisesti suhteessa eduskunnalle toimitettuun lakiesitykseen. Samalla alkoholin myynnistä ja kulutuksesta aiheutuvat haitat ja hyödyt yhteiskunnalle voisivat kasvaa vähäisesti. Valmistustaparajoituksen poistolla voisi olla vähäisiä vaikutuksia myös nuorten ja erityisesti tyttöjen alkoholin käyttöön. Tämä kuitenkin riippuu siitä, pystyttäisiinkö valmistustaparajoituksella tosiasiallisesti vähentämään nuorten ja erityisesti tyttöjen suosimien alkoholijuomien saatavuutta siinä määrin, että tämä ehkäisisi myös nuorten ja erityisesti tyttöjen alkoholin kulutusta.

Eduskunnalle annetussa hallituksen esityksessä on todettu, että ainoastaan 5,6–8,0 prosenttisten käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien vähittäismyynnin vapauttaminen voisi edistää kyseisten tuotteiden myyntiä osin muulla tavalla valmistettujen alkoholijuomien kustannuksella. Valmistustaparajoituksen poisto tekisi esityksestä näiltä osin kilpailuvaikutuksiltaan neutraalimman suhteessa eduskunnalle annettuun hallituksen esitykseen.